

УДК 336.774

**Врахування галузевого фактору при визначенні кредитного
рейтингу позичальника**

Дутченко Олена Олегівна, ДВНЗ «УАБС НБУ»

У статті розглядається підхід до врахування галузевого фактору при оцінці кредитоспроможності позичальника. Представлено алгоритм коригування оцінки кредитоспроможності позичальника на стан розвитку галузі його діяльності.

Ключові слова: кредитоспроможність, коригування, кредитний рейтинг.

This article deals the approach to account of the branch factor at estimation of the borrower's solvency. The algorithm of the adjustment of the borrower's solvency on the branches development is presented in the article.

Key words: solvency, adjustment, credit rating.

Постановка проблеми. Оцінка кредитоспроможності позичальника є основним чинником визначення спроможності суб'єкта господарювання до кредитування. Кредитоспроможність підприємств-позичальників формується під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Одним з найбільш вагомих з яких є галузева приналежність позичальника. Аналіз методик оцінки фінансового стану позичальника українських банків показав, що методологічні підходи до оцінки кредитоспроможності позичальника та визначення кредитного рейтингу значно відрізняються між собою та, у своїй більшості, не враховують галузевої приналежності суб'єкта господарювання. Виникає необхідність у вдосконаленні підходів до врахування галузевого фактору при визначенні кредитоспроможності позичальника та встановленні його кредитного рейтингу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам оцінки кредитоспроможності суб'єкта господарювання присвячено роботи О. Стоянової, О. Терещенко, В. Ковальова, А. Поддєрьогіна, М. Білик, Л. Буряка. Дослідження питань впливу галузевих особливостей діяльності на кредитоспроможність суб'єкта господарювання присвячено роботи І. Бланка, Л. Примостки, П. Чуба, Г. Карчевої та ін. Проте питання врахування галузевих особливостей діяльності суб'єктів господарювання на етапі оцінки кредитоспроможності при проведенні банківського кредитування недостатньо розкриті та досліджені.

Метою дослідження є розробка процедури коригування оцінки кредитоспроможності позичальника на стан розвитку галузі діяльності позичальника.

Виклад основного матеріалу. У сучасних економічних умовах особливого значення набуває створення якісної та зрозумілої процедури кредитування. Оцінка кредитоспроможності позичальника є складовим елементом системи банківського кредитування. Якість проведення оцінки кредитоспроможності зумовлює мінімізацію кредитних ризиків. Достовірна фінансова інформація та її своєчасна оцінка важливі при формуванні висновків про фінансовий стан позичальника та прийняття на їх підставі виважених рішень.

Оцінка рівня прибутковості та самофінансування підприємства свідчить про його здатність виконувати свої зобов'язання. Саме тому, під час оцінки кредитоспроможності підприємства-позичальника, особливо при наданні довгострокових кредитів потрібно враховувати не тільки фактично досягнуті результати діяльності суб'єкта господарювання але і показники, що характеризують рівень розвитку галузі, до якої належить позичальник.

Найбільш показовою характеристикою ефективного функціонування суб'єкта господарювання, є рентабельність його діяльності. Рентабельність свідчить про рівень стабільності позицій позичальника на ринку, конкурентоспроможності виготовленої ним продукції та формує можливість

позичальника виконувати свої зобов'язання по виплаті відсотків та основного боргу.

В основу рекомендованого підходу введено рейтингування показників рівня рентабельності діяльності за видами економічної діяльності (ВЕД) та рівня рентабельності діяльності позичальника.

В якості бази для побудови методики рейтингування використано Методику розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку [4].

$$R = \sum_{i=1}^n \text{балів} + A \quad (1)$$

де R – кількість балів, отриманих позичальником згідно діючої у банку методики оцінки кредитоспроможності, скоригованих на вплив галузевих особливостей діяльності;

$\sum_{i=1}^n \text{балів}$ – кількість балів, отриманих позичальником згідно діючої

у банку методики оцінки кредитоспроможності;

A – коригуюча поправка.

В свою чергу, коригуюча поправка розраховується за формулою 2:

$$A = RCP_i^j - RBP_i^j \quad (2)$$

де RCP_i^j – рейтингова оцінка рівня рентабельності позичальника, приналежного до i -го ВЕД на j -ту дату;

RBP_i^j – рейтингова оцінка рівня рентабельності i -го ВЕД на j -ту дату.

Для розрахунку рейтингової оцінки рівня рентабельності діяльності ВЕД пропонуємо використовувати методику з інтегральним значенням у 10 балів:

$$RBP_i^j = \frac{BP_i^j - BP_i^{\min}}{BP_i^{\max} - BP_i^{\min}} \times 10 \quad (3)$$

де RBP_i^j – рейтингова оцінка рівня рентабельності діяльності i -го ВЕД на j -ту дату;

BP_i^j – рівень рентабельності діяльності i -го ВЕД на j -ту дату;

BP_i^{\min} – мінімальний рівень рентабельності діяльності i -го ВЕД, за аналізований період;

BP_i^{\max} – максимальний рівень рентабельності діяльності i -го ВЕД, за аналізований період.

Визначення рейтингової оцінки проводиться наступним чином:

- мінімальне значення – 0 та максимальне – 10 присвоюються значенням з найгіршим та найкращим рівням рентабельності;
- рейтинг інших значень розраховується виходячи зі співвідношення різниці рівнів рентабельності діяльності i -го ВЕД за певний рік та мінімального рівня рентабельності діяльності i -го ВЕД за аналізований період до різниці максимального та мінімального рівнів рентабельності діяльності i -го ВЕД за аналізований період.

Підхід до визначення RCP_i^j є аналогічним до визначення RBP_i^j :

$$RCP_i^j = \frac{CP_i^j - BP_i^{\min}}{BP_i^{\max} - BP_i^{\min}} \times 10 \quad (4)$$

де CP_i^j – рівень рентабельності діяльності позичальника i -го ВЕД на j -ту дату.

Схематично підхід до коригування рейтингової оцінки позичальника зображено на рис. 1.

Рис. 1. Алгоритм методичного підходу до коригування рейтингової оцінки позичальника

Для виконання поставленої задачі нами відібрано п'ять ВЕД: сільське господарство, мисливство, лісове господарство; промисловість; будівництво; оптова і роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту; транспорт та зв'язок.

При проведенні досліджень використовувалися загальноукраїнські статистичні дані розвитку ВЕД за період з 2004 по 2008 роки, що дозволяє розраховувати на достатній ступень достовірності результатів та їх відповідність економічній ситуації в країні.

На першому етапі сформовано цифровий ряд значень рівня рентабельності діяльності ВЕД за 2004 – 2008 р.р. (табл. 1) [2, 144] та визначено рейтинг рівнів рентабельності діяльності „всередині” ВЕД за аналізований період (табл. 2).

Для врахування нових економічних тенденцій рекомендується регулярно уточнювати рейтингові значення на основі моніторингу фактичних даних рівня рентабельності діяльності ВЕД.

Таблиця 1

Рентабельність діяльності за видами економічної діяльності
за 2004 – 2008 р.р., %

ВЕД	Роки				
	2004	2005	2006	2007	2008
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	7,25	9,20	6,87	14,01	7,29
Промисловість	1,95	2,90	3,08	3,13	0,43
Будівництво	0,55	0,33	0,96	0,37	- 4,73
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	2,75	3,80	2,59	4,24	- 2,06
Транспорт та зв'язок	5,60	6,50	4,55	4,79	0,11

Таблиця 2

Рейтинг рівнів рентабельності діяльності
за видами економічної діяльності за 2004 – 2008 р.р., балів

ВЕД	Роки				
	2004	2005	2006	2007	2008
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	0,53	3,25	0,00	10,00	0,59
Промисловість	5,62	9,15	10,00	10,00	0,00
Будівництво	9,28	8,89	10,00	8,97	0,00
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	7,63	9,30	7,39	10,00	0,00
Транспорт та зв'язок	8,60	10,00	6,95	7,33	0,00

На другому етапі на основі реальних значень показників рівнів рентабельності діяльності ВЕД (див. табл. 1) визначимо рейтинг рівня рентабельності діяльності позичальника (табл. 4). Рівень рентабельності діяльності умовного позичальника визначимо як середньогалузеве значення за аналізований період (табл. 3).

Таблиця 3

Рівні рентабельності діяльності за видами економічної діяльності
за 2004 – 2008 р.р. та умовного позичальника, %

ВЕД	Роки					Позичальник
	2004	2005	2006	2007	2008	
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	7,3	9,2	6,9	14,0	7,3	8,93
Промисловість	1,9	2,9	3,1	3,1	0,4	2,30
Будівництво	0,6	0,3	1,0	0,4	- 4,7	- 0,50
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	2,7	3,8	2,6	4,2	- 2,1	2,26
Транспорт та зв'язок	5,6	6,5	4,5	4,8	0,1	4,31

Використовуючи формулу (1) розраховано рейтингові значення рівнів рентабельності діяльності ВЕД та умовного позичальника (табл. 4).

Таблиця 4

Рейтинг рівнів рентабельності діяльності за видами економічної діяльності за 2004 – 2008 р.р. та умовного позичальника, балів

ВЕД	Роки					Позичальник
	2004	2005	2006	2007	2008	
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	0,53	3,25	0,00	10,00	0,59	2,87
Промисловість	5,62	9,15	10,00	10,00	0,00	6,91
Будівництво	9,28	8,89	10,00	8,97	0,00	7,43
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	7,63	9,30	7,39	10,00	0,00	6,86
Транспорт та зв'язок	8,60	10,00	6,95	7,33	0,00	6,58

За результатами розрахунків отримуємо бальну оцінку рівнів рентабельності діяльності за ВЕД та позичальника, яка дозволяє, враховуючи галузеві особливості діяльності, відкоригувати кредитний рейтинг позичальника у бік його збільшення або зменшення.

Результати коригування кредитного рейтингу позичальника на прикладі методики оцінки фінансового стану позичальника – юридичних осіб банку «В» представлено в таблиці 5.

Таблиця 5

Комбінації виправлень рейтингової оцінки позичальника

Клас позичальника	Кількість набраних балів	Комбінації виправлень рейтингової оцінки позичальника	
		Діапазон коригуючої поправки	
		+ [0-10]	- [0-10]
А	80 і більше	А	Б
Б	55 – 79	А	В
В	40 – 54	Б	Г
Г	20 – 39	В	Д
Д	менше 20	Д	Д

Методичний підхід до оцінки кредитоспроможності позичальника шляхом застосування коригуючої поправки, розрахованої в залежності від стану розвитку галузі економіки робить оцінку більш об'єктивною та такою, що відповідає реальній ситуації в економічних процесах країни.

Висновки. Визначення кредитного рейтингу позичальника на основі запропонованого підходу дозволить кредитним експертам враховувати в режимі реального часу не тільки фінансовий стан позичальника, а й стан розвитку галузі, та приймати обґрунтовані рішення щодо кредитування позичальника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: Учебный курс. / И.А. Бланк. – К.: Эльга Н., Ника – Центр, 2001. – 448 с.
2. Державний комітет статистики України. Статистичний збірник «Діяльність підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності». 2007, частина I / за ред. Жук І.М. – 2008. – 252 с.
3. Ковалёв В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с.

4. Методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку Державний комітет статистики України / Наказ № 114 від 15 квітня 2003. – [Електронний ресурс] http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm.
5. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник. / О.О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 412 с.
6. Управління банківськими ризиками: Навч. посібн./ Л.О. Примостка, П.М. Чуб, Г.Т. Карчева та ін.; Заг. ред. д-ра екон. наук, Л.О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2007. – 600 с.
7. Фінанси підприємств : Підручник / А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 6-те вид., перероб. та допов. – К. : КНЕУ, 2006. – 552 с.
8. Финансовый менеджмент: теория и практика: учебник / Под ред. Е. С. Стояновой. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во «Перспектива», 1999. – 656 с.

Дутченко О.О. Врахування галузевого фактору при визначенні кредитного рейтингу позичальника / О.О. Дутченко // Економічний простір: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2011. – № 45. – С. 148-154.